

Atatürk Döneminde Demokrasi Üzerine Bir Polemik (Şevket Süreyya Aydemir - İsmail Hakkı Baltacıoğlu)

Temuçin F. ERTAN*

Giriş
1930'lu yıllar, Türkiye'de ekonomik ve toplumsal alanlarda yeni stratejilerin belirlenmesi için ciddi çabaların görüldüğü bir dönemdir. 1923-1931 yılları arasında, Türkiye İktisat Kongresi'nde alınan kararların etkisiyle ağırlıklı olarak özel sektöre dayalı bir ekonomik politika izleyen ve genellikle de üst yapıyla ilgili köklü dönüşümleri gerçekleştiren Türkiye, 1931 yılından itibaren devlet müdahaleciliğine yönelmiş ve yeni bir ekonomik politikayla kalkınma hamlesine öncelik vermeye başlamıştır. 1923'ten itibaren hukuk, eğitim ve toplumun gündelik hayatıyla ilgili çok sayıda yeniliği hayata geçiren Türkiye için 1930'lu yıllar, ekonomik kalkınmaya öncelik verilen ve bir devrim ideolojisi üretilmesi için çaba sarfedilen bir dönem olarak ele alınabilir.

1930 öncesinde Türkiye'nin ekonomik alanda köklü yeniliklere yönelmesine ve bir anlamda kalkınma için daha gerçekçi projeleri hayata geçirmesine engel olan bir takım etkenler vardı. Bunlardan en önemlisi, Lozan Antlaşması'nda yer alan ekonomik sınırlamalardır. Lozan'da kapitülasyonlar ve diğer imtiyazların kaldırılmasıyla ilgili olarak kabul edilen 5 yıllık geçiş süresi, Türkiye'nin 1929 yılına değin, ekonomide yapısal düzenlemeler yapmasını, daha da önemlisi milli ekonomisini koruyabilmek için tedbirler almasını ve buna uygun gümrük politikaları belirlemesini engellemiştir¹.

* Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi
1 Yüksel Ülken, *Atatürk ve İktisat*, Türkiye İş Bankası yay., Ankara, 1981, s. 101.

Bu nedenle Lozan'da belirlenen sınırlamaların kaldırılacağı yıl olan 1929, Türkiye'de iktidarın, yeni ekonomik ve toplumsal hamleler ve geleceğe dönük olarak oluşturulan projeleri hayata geçirmek için umutla beklediği bir yıldır. Ancak aynı yıl ABD'nde başlayan ve bütün kapitalist dünyayı olumsuz etkileyen ekonomik bunalım, Türkiye'de de ciddi hayal kırıklıkları yaratmış ve 1929 yılı ile ilgili olan olumlu beklentilerin, yerini umutsuzluğa bırakmasına yol açmıştır². 1929 Dünya ekonomik bunalımının olumsuz etkisinin devam ettiği günlerde, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıyla başlayan demokrasi denemesinin başarısızlıkla sonuçlanması³ ve ardından gelişen Menemen olayı iktidarı ekonomik ve toplumsal gelişim için yeni önlemler almaya zorlamıştır.

Türkiye'de 1931 yılından itibaren devlet-birey ilişkisinin yeniden gözden geçirilmeye başlandığı ve bunalımın da zorlamasıyla ekonomik politika olarak devlet müdahaleciliğinin ön plana çıkarıldığı söylenebilir. Aslında devlet müdahaleciliği sadece Türkiye için değil, bunalımdan çıkış yolu arayan çok sayıda gelişmiş ülke için de tercih edilen bir ekonomik politika olmuştur.

Bu arada Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrasında başlayan, Osmanlı izlerinin silinmesi yolundaki tasfiye ve yenileşme hareketleri, azalarak da olsa, 1930 yılından sonra da devam etmiştir. Bu dönemde tasfiyesi en fazla ses getiren iki Osmanlı kurumu Türk Ocakları ve Darülfünun'dur. Türk Ocakları'nın kapatılması⁴, Türkiye'de yeni tarih anlayışının bir yansıması ve sonucu olarak algılanabileceği gibi, iktidarın siyasal yapılanmasının ve propagandasının, bundan böyle Halkevleri vasıtasıyla hayata geçirileceğinin de habercisi olmuştur⁵. Buna benzer bir gelişme, Darülfünun'un kapatılması ve yerine İstanbul Üniversitesi'nin açılmasında da görülmüştür⁶. Bütün bunlardan hareketle, Halkevleri ve İstanbul Üniversitesi'nin cumhuriyete özgü, yeni bir toplum ve insan modelinin yaratılması hedefine yönelik olarak oluşturulan, kültür ve ideoloji yüklü kurumlar oldukları söylenebilir.

1930 yılından itibaren yeni bir devlet ve toplum modeli, yeni bir ekonomik politika ve bütün bunlara dayanılarak özgün bir devrim ideolojisi gayretlerine hız verilmiş ve bu hedeflerle ilgili basın-yayın faaliyetlerinde gözle görülür bir artış olmuştur. Bu dönemde, 1931 yılında çıkarılan basın yasasının da getirdiği belirli sınırlamalar

2 Osman Okyar, "Devletçiliğin Doğuşu", *Forum*, sayı: 211, 15 Ocak 1963, s. 11.

3 Serbest Cumhuriyet Fırkası için bakınız: Çetin Yetkin, *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi (1930-1945)*, İstanbul, 1983.

4 Türk Ocakları için bakınız: Yusuf Sarıncay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul, 1993.

5 Halkevleri için bakınız. Anıl Çeçen, *Halkevleri*, Gündoğan yay., Ankara, 1990, s. 105-113.

6 Abdurrahman Çaycı, "Atatürk, Bilim ve Üniversite", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, sayı: 10, Kasım 1987, s. 64-65; ayrıca üniversite reformu için bakınız: Horst Widman, *Atatürk Üniversitesi Reformu*, (çev: A. Kazancıgil-S. Bozkurt), İstanbul, 1981.

Şevket Süreyya'nın Turancılık idealine uygun olarak I. Dünya Savaşı'na katıldığı sıralarda ise İsmail Hakkı Bey otuz yaşlarına yaklaşmış bir üniversite hocası konumundaydı. I. Dünya Savaşı'nın son yılında Şevket Süreyya cephede iken, İsmail Hakkı Bey Maarif Nezareti'nde orta öğretim umum müdürlüğü görevine getirilmişti. Şevket Süreyya, savaş sonrasında Turan idealiyle ilgili olarak ciddi hayal kırıklıkları yaşarken, İsmail Hakkı Bey eğitim alanındaki bürokratik ve bilimsel yükselişini devam ettirmekteydi. Şevket Süreyya gittikçe imparatorluğun başkenti İstanbul'dan uzaklaşırken, İsmail Hakkı Bey'in başkentteki konumu gün geçtikçe daha da güçlenmekteydi. Bu durum I. Dünya Savaşı sonrasındaki günlerde de devam etmiştir. Şevket Süreyya'nın I. Dünya Savaşı'na fiilen katılmış olması ve cephede bulunması, bu savaşı ve sonuçlarını İsmail Hakkı Bey'den daha farklı olarak algılamasına yol açmıştır.

Şevket Süreyya savaş sonrasında Turan idealiyle gittiği Azerbaycan'da Bolşevizm ile tanışmış ve Batının emperyalist politikalarına duyduğu öfke ile sosyalist düşünceye bağlanmıştır. Şevket Süreyya'nın Azerbaycan'da öğretmenlik yaptığı sıralarda, İsmail Hakkı Bey'in Darülfünun'daki yükselişi devam etmiştir. İsmail Hakkı Bey, Edebiyat Fakültesi dekanı olduğu dönemde ise Şevket Süreyya 1921 yılı ortalarından itibaren Moskova'da Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde öğrenime başlamıştı. Bir anlamda yeni Türk devletinin kurulduğu günlerde Şevket Süreyya, Moskova'da birkaç Türk üniversitede öğrencisinden biri iken, İsmail Hakkı Bey Türkiye'nin tek üniversitesinin önde gelen bir hocası idi. Şevket Süreyya'nın Bolşevizmle tanışarak gönülden bağlandığı ve politik düşüncelerinin olgunlaştığı sıralarda ise İsmail Hakkı Bey daha çok bilimsel çalışmaları ve bürokraside aldığı görevleriyle tanınan bir eğitimci konumundaydı.

Türkiye'ye döndüğü 1922 yılı sonlarında Şevket Süreyya hala sosyalizme gönül vermiş bir genç iken, İsmail Hakkı Bey görüşlerine itibar edilen bir pedagoji müderrisidir. Ancak bu dönemde geçmişle ilgili küçük bir fark vardır. 1930'lu yıllarda farklı görüşte yayın organlarını çıkaracak ve polemige girişecek olan bu iki şahıs, yaşamlarında ilk kez aynı şehirdedirler. İsmail Hakkı Bey'in akademik ve bürokratik çevrelerde bilinen bir isim olduğu bu günlerde, Şevket Süreyya'nın aynı çevreler açısından tanınmış bir isim olduğunu söylemek zordur. Bununla birlikte söz konusu dönemde İsmail Hakkı ile Şevket Süreyya'nın gelecekle ilgili düşünceleri birbirine taban tabana zıttır. Birisi ciddi bir demokrat iken, diğeri inanmış bir sosyalisttir ve her ikisi de henüz Kemalist iktidarın birer parçası durumunda değillerdir.

İktidarla belirli çelişkilerin yaşandığı bu dönemde, İsmail Hakkı Bey Darülfünun'daki eminlik görevinden çekilirken, Şevket Süreyya, Türkiye Komünist Fırkası ile ilişkiye geçerek, sosyalizmle ilgili yayınlar yapmaya başlamış ve 1925 yılında tutuklanmıştır. Şevket Süreyya'nın Ankara'ya getirilerek İstiklal Mahkemesi'nde yargılandığı sıralarda, İsmail Hakkı Bey'in Darülfünun'un mutsuz müderrislerinden

birisi olarak görev yaptığı söylenebilir. Kemalist iktidarın Darülfünun ile ilgili düşünceleri, İsmail Hakkı Bey'e olan bakışı da belirlerken, komünist hareketlerle ilgili yaptırımlardan Şevket Süreyya olumsuz etkilenmiştir.

1927 yılındaki komünist tevfikatı sonrasında bir kez yargılanan, ancak beraat eden Şevket Süreyya, 1928 yılında Ankara'ya bir kez daha geldiğinde ise Darülfünun ile iktidar arasındaki ilişkilerin soğuk, hatta bozuk olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir.

Türkiye Komünist Fırkası ile olan ilgisinden dolayı 1925 ve 1928 yıllarında iki kez tutuklanan Şevket Süreyya'nın 1928 yılında Ankara'ya gelmesi, kendisi için bir dönüm noktası olmuştur. Şevket Süreyya, Moskova'da bulunduğu sırada hocası olan Ahmet Cevat Bey'in yardımlarıyla önce devlet memurluğuna başlamış¹⁰, kısa bir süre sonra da iktidara yakın çevrelere ulaşmayı başarmıştır. Bu hızlı gelişme önceki dönemlerin Turancısı olan bir gencin, bir süre savunduğu komünist fikirlerden sonra iktidarın çizgisine ulaştığını ve artık Kemalist devletin ve uygulamaların bir parçası olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Şevket Süreyya'nın devlet memurluğuna ilk başladığı yer olan Maarif Vekaleti'nin İsmail Hakkı Bey'in de bir zamanlar üst düzey yöneticilik yapmış olduğu bir birim olması ilginçtir. Birisinin göreve başladığı sıralarda, diğerinin devlet memurluğunun sonu da yaklaşmaktaydı.

1930'lu yıllarda otuz yaşını aşmış ve olgunlaşmış olan Şevket Süreyya, Kemalist iktidarla uzlaşarak ve bir devrim ideolojisi üretme çabasına girişirken, 40 yaşını geçmiş olan İsmail Hakkı Bey, 12 Ağustos 1930'de Fethi Bey tarafından kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'na dahil olmuş ve muhalif bir hareketin önde gelen bir ismi haline gelmişti. 1930 yılı başlarında Şevket Süreyya'nın Kemalist yönetime yaklaştığı ve iktidar tarafından onaylandığı sıralarda, kendisinden 10 yaş kadar büyük olan ve devlet görevi açısından daha deneyimli bulunan eski Darülfünun Emni İsmail Hakkı Bey, muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nda siyasal faaliyetlere ağırlık vermeye başlamıştı. 1930 yılı Şevket Süreyya'nın iktidarın gözüne girmeye başladığı, İsmail Hakkı Bey'in ise iyice gözden düşmeye başladığı bir yıldır.

Kısacası Şevket Süreyya'nın mevcut iktidara yaklaştığı ve iktidar için bir devrim ideolojisi üretmeye başladığı dönemde, İsmail Hakkı Bey tam tersi olarak, zaten pek barışık olmadığı iktidar çevrelerinden tümüyle uzaklaşmıştır. Sonraki günlerde Şevket Süreyya devrim ideolojisi üretme çabalarını daha da geliştirerek, 1932 yılında *Kadro* dergisinin yayın hayatına atılmasında doğrudan rol oynamıştır.

Kadro dergisinin 15. sayısına ulaştığı sıralarda İsmail Hakkı Bey'in de görev yaptığı Darülfünun kapatılmış ve yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Yeni üniversitede

10 1928 yılında Milli Eğitim Bakanlığı/Yüksek ve Teknik Öğretim Genel Müdür Yardımcılığı'na getirilmiştir.

görev verilmeyen hocalar arasında İsmail Hakkı Bey de vardır. İsmail Hakkı Bey ilk kez devlet görevinden uzak kalmış ve yeni arayışlara yönelmiştir. İsmail Hakkı Bey'in belli bir süre kendisini boşlukta hissettiğini, hatta bocaladığını söylemek mümkündür. *Kadro*'nun, Darülfünun ile ilgili olarak iktidar ile örtüşen bir tutum takınması ve gerçekleştirilen üniversite reformuna destek çıkmasının¹¹, bir yıl kadar sonra ortaya çıkacak olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu-Şevket Süreyya Aydemir polemiginde etkili olduğu düşünülebilir. İsmail Hakkı Bey ile Şevket Süreyya'nın yaşamları ele alındığında, meşrutiyet yıllarında, savaş döneminde, mütareke ve Milli Mücadele sıralarında hemen hemen hiçbir ortak yönleri olmayan kişiler oldukları ve bundan dolayı da sonraki dönemlerde aralarından herhangi bir düşünsel benzerliğin bulunmadığı bir gerçektir.

İsmail Hakkı Bey ile Şevket Süreyya'nın farklı dönemlerde dünyaya gelmeleri, farklı çevrelerde yetişerek, farklı eğitim sürecinden geçmeleri, farklı dünya görüşlerine ulaşmalarında doğrudan etkili olmuştur. Şevket Süreyya ve İsmail Hakkı Bey'in olayları ve dünyayı algılama konusundaki birbirine zıt yaklaşımları, 1934 yılında *Kadro* ve *Yeni Adam*'da vücut bulmuş ve düzeyli bir polemige yol açmıştır.

***Kadro* Dergisi ve *Yeni Adam* Gazetesine Genel Bir bakış**

1930'lu yıllarda yayın hayatı atılmış olan ve bir süre sonra da aralarında polemik doğan iki yayın organı *Kadro* ve *Yeni Adam*'dır.

1932 yılında birinci sayı yayınlanan ve bir aydın hareketinin de sözcüsü niteliği taşıyan *Kadro* dergisi de söz konusu döneme damgasını vuran yayın organlarından biridir¹². Şevket Süreyya Aydemir, Yakup kadri Karaosmanoğlu, Vedat Nedim Tör, İsmail Husrev Tökin ve Burhan Asaf Belge tarafından çıkarılan *Kadro*, klasik bir yayın organı olmaktan çok, devletçiliği temel ilke olarak alan ve Türk Devrimi'nin ideolojisini oluşturmak için çaba sarf eden bir aydın hareketinin sözcüsü olarak tarihe geçmiştir. Sol geçmişleri nedeniyle komünist olmayan çevreler tarafından devamlı kuşkuyla karşılanan Kadrocu yazarlar, Türk devrimine hizmet ettikleri ve

11 *Kadro*'da Üniversite Reformu öncesinde ve sonrasında iktidarın aldığı kararları destekleyen ve Darülfünun'u eleştiren, devrimin hizmetinde olmamak ve çağın gerisinde kalmakla suçlayan yazılar çıkmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Şevket Süreyya Aydemir, "Darülfünun'un İnkılap Hassasiyeti ve Cavit Bey İktisatçılığı", *Kadro*, Sayı: 14, Şubat 1933, s. 95-96; Burhan Asaf Belge, "Arkada Kalan Darülfünun", *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932, s. 47-48; Burhan Asaf Belge, "Üniversitenin Manası", *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933, s. 30-33.

12 *Kadro*, 1932 yılının Ocak ayında ilk sayısı yayınlanan ve üç yıl boyunca 36 sayı yayımlandıktan sonra 1935 yılının hemen başında yayın hayatından çekilen bir dergidir. *Kadro* dergisi ve hareketi için bakınız: Temuçin Faik Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara, 1994; Mustafa Türkeş, *Kadro Hareketi*, İmge yay., Ankara, 1999; İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadrocuları ve Kadro'yu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 2003.

Türkiye Komünist Partisi'nin kapatılmasında rol oynadıkları için de sol çevreler tarafından da döneklilikle suçlanmışlardır.

Aylık bir dergi olarak çıkarılan *Kadro*, daha ilk sayısında niçin çıkarıldığı ile ilgili olarak hiçbir tartışmaya yer vermeyecek şekilde bir açıklama yapmıştır. Ocak 1932 tarihli birinci sayının ilk sayfasında yer alan açıklama aynen şöyledir:

“KADRO
Türkiye, bir inkılâp hareketi içindedir. Bu inkılâp durmadı.

Bugüne kadar geçirdiğimizi hareketler, şahit olduğumuz muazzam kıyam manzaraları, onun yalnız bir safhasıdır. Bir ihtilal geçirdik. İhtilal inkılâbın gayesi değil, vasıtasıdır.

Bu ihtilal safhasında dursaydık inkılâbımız akım kalırdı. Halbuki o, genişliyor, derinleşiyor. O henüz son sözünü söylemiş, son eserini vermiş değildir. Tesviye edilmiş bir zemin üstünde yarınki Türk cemiyetinin, kendine has ve kendine uygun binası kurabilmek için, inkılâbımız, derinleşme ve genişleme istikametindedir.

İnkılâp bitaraf bir nizam değildir. Onun içinde yaşayanların, taraftar olsunlar veya olmasınlar, ona intibak etmeleri lazımdır. İnkılâp, ona taraftar olanların iradelerine, taraftar olmayanların iradelerinin, kayıtsız ve şartsız, bağlanması demektir.

İnkılâbın irade ve menfaati, inkılâbı duyan ve yürüten azlık, fakat şuurlu bir avangardın, azlık fakat ileri bir KADRO'nun iradesinde temsil olunur. Bu kadro, inkılâbın şeniyetinden çıkarılan ve onun seyrine uygun bir şekilde izah edildikçe şekillenir ve nazariyeleşen prensipleri kendine şuur edinir. İnkılâbın derinleşmesi demek, her şeyden evvel, bu prensiplerin ve onların ifadesi olan inkılâp ahlak ve disiplinin, ileri kadronun dimağından genç neslin, şehir halkının ve köylünün dimağına inmesi ve yerleşmesi demektir. Türkiye bir inkılâp içindedir. Bu inkılâp kendine prensip ve onu yaşatacaklara şuur olabilecek bütün nazari ve fikri unsurlara maliktir. Ancak bu nazari ve

fikrî unsurlar inkılâba İDEOLOJİ olabilecek bir fikriyat sistemi içinde terkip ve tedvin edilmiş değildir. Gerek milli mahiyeti gerek beynelmilel şümül ve tesirleri itibariyle, tarihin en manalı hareketlerinden biri olan inkılâbımızın, zatında mündemiç bu ileri fikir ve prensip unsurlarını, şimdi inkılâbın seyri içinde ve onun icaplarına uygun bir şekilde izah işi, bugünkü Türk inkılâp münevverliğine düşen vazifelerin en acil ve en şerefliisidir. İnkılâbımızın, her biri ayrı ayrı kıymetli ve orijinal olan bu fikir ve nazariye unsurlarını birer birer izah edildikçe, bu esaslar inkılâp nesli için kriteriyumlar olacak, yeni ve standartlaşmış inkılâpçı tip böyle doğacaktır. Bu tip her nerede, her ne şerait altında olursa olsun, karşılaştığı her inkılâp sahasında, aynı hadiseyi aynı kriteriyumlara vuracak, aynı ölçülerde düşünecek, aynı neticelere varacak ve inkılâbın kendisine has CİHANI TELAKKİ TARZI böyle vücut bulacaktır. Hülâsa; Cihanın bin bir çeşit hadisata gebe olan bugünkü esrarengiz gidişi içinde, mukadderatını kendi inkılâbının mukadderatına bağlayan inkılâp neslimizin muhtaç olduğu inkılâp şevkini her zaman uyanık tutmak ve inkılâbımızın bir bakışta idrakimizi durdurur gibi görünen coşkun ve mürekkep cereyanına daima hâkim kalabilmek için, onun prensiplerini hududu muayyen kriteriyumlar şeklinde bilmeye, benimsemeye ve benimsetmeye mecburuz.

KADRO, BUNUN İÇİN ÇIKIYOR"¹³.

Kadro, 36 sayı boyunca ilk sayısında açıkladığı ilkelere bağlı kalmış ve Türk devriminin ideolojisini oluşturmak işini üstlenmiş olan bir hareketin sözcüsü olmuştur. Devletçiliği temel ilke olarak benimseyen ve bunu sadece ekonomiyle sınırlı tutmayıp, bir toplum düzeni olarak öneren *Kadro*, baş çelişkinin de sömüren ve sömürülen uluslar arasındaki çelişki olduğunu ileri sürmüştür. *Kadro*, 1930'lu yıllarda sosyalizm ve kapitalizmden farklı olarak üçüncü yol arayışına yönelmiş ve devletçiliği temel çözüm olarak sunmuştur. Toplumu, bireyin önünde tutan ve demokrasi, liberalizm, kapitalizm, bireycilik gibi kavramlara tepki gösteren *Kadro*, Kemalist bir devrim ideolojisi üretme konusundaki gönüllü bir hareket olarak ortaya çıkmasına karşın, iktidara gelmek gibi bir amaca hiçbir zaman yönelmemiştir.

1930'lu yıllara damgasını vuran bir başka yaygın hareketi *Yeni Adam* olmuştur. Türkiye'nin dünya ekonomik bunalımını atlatmak ve toplumsal dönüşümü hızlandırmak için sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel arayışlara yöneldiği sıralarda İsmail Hakkı Bey de *Yeni Adam* isimli bir haftalık gazete çıkarmaya başlamıştır. İlk sayısı 1 Ocak 1934'te çıkan *Yeni Adam*, *Kadro*'ya göre daha uzun soluklu olmuştur. 1934-1946 yılları arasında yayınlanan *Yeni Adam*'ın ilk dönemdeki yazı ailesinde İsmail

¹³ *Kadro*, sayı: 1, II. Kânun 1932, s. 3.

Hakkı Bey'den başka, Nurullah Ataç, Kazım Sevinç, M. Sami Karayel, Cevat Memduh Altar, Hüseyin Avni Şanda, Dr. İzzettin Şadan gibi yazarlar da bulunuyordu. Sonraki yıllarda Dr. Rasim Adasal, Feridun Balkır, Abidin Dino, Çetin Altan, Şevki Balmumcu, Malik Adalan, Lütfi Erişçi gibi edebiyat ve sanatın diğer dallarının bilinen isimleri de *Yeni Adam*'da yazmışlardır.

İsmail Hakkı Bey *Yeni Adam*'ın ilk sayısında gazetesini niçin çıkardığına dair ip uçları vermeye çalışmıştır. İsmail Hakkı Bey "Gazete[yi] Niçin Çıkarıyorum?" başlıklı yazıda hem kendi amacını, hem de gazetenin niteliği hakkındaki temel görüşlerini ortaya koymuştur. Bu yazı aynen şu şekildedir:

"Gazete çıkarmak benim idealimdir. Bu idealime kavuşuyorum. Dünya

her yüzden değişiyor. Değişmenin bilgisini kazanmalıyız. Değişmeyen varlıklar ölüyor. Değişme gücünü taşımalyız. Hiçbir değişme yalnız başına olmuyor. Değişenlerden haber almalyız. Her gazete, sahibinin tabiatını taşır. Benim gazetem de bana benzeyecektir. Yaratıldığım günden beri demokratça yaşadım. Ölünceye kadar da demokrat kalacağım. Bütün yaşayışında güzellik, iyilik ve doğruluk için çalıştım. Gazetem bu ülkülere hıyanet edemez. Gerçi şimdiye kadar bu prensiplerin maddece bir faydasını görmedim. Gazetem aynı prensipleri süründürmez. Milli ihtilalin başından beri hep onun şerefi için elimden geldiği kadar çalıştım. Gazetem Türklüğün zararına yaşayamaz. Bu yuvarlağın üzerinde benim inandığım insanlar olduğu gibi bana inananlar da vardır. Onlar beni yardımsız bırakamaz. Ben hep insana söyledim. Gazetem de insanın gazetesi olacaktır. Haftalık bir gazete, sahibinin bütün zamanını yutmaya yetişir. Ben de bütün zamanımı ona verdim. Çocuklar, talebeler, meslektaşla, yurttaşlar, güzellik, doğruluk ve iyilik işi yapınız ve saktın yurdunuzu sevmek dininden dönmeyiniz"¹⁴.

14 İsmail Hakkı, "Gazete Niçin Çıkarıyorum", *Yeni Adam*, sayı: 1, 1 Kânunusani 1934, s. 1.

Hakkı Bey'den başka, Nurullah Ataç, Kazım Sevinç, M. Sami Karayel, Cevat Memduh Altar, Hüseyin Avni Şanda, Dr. İzzettin Şadan gibi yazarlar da bulunuyordu. Sonraki yıllarda Dr. Rasim Adasal, Feridun Balkır, Abidin Dino, Çetin Altan, Şevki Balmumcu, Malik Adalan, Lütü Erişçi gibi edebiyat ve sanatın diğer dallarının bilinen isimleri de *Yeni Adam*'da yazmışlardır.

İsmail Hakkı Bey *Yeni Adam*'ın ilk sayısında gazetesini niçin çıkardığına dair ip uçları vermeye çalışmıştır. İsmail Hakkı Bey "Gazete[yi] Niçin Çıkartıyorum?" başlıklı yazıda hem kendi amacını, hem de gazetenin niteliği hakkındaki temel görüşlerini ortaya koymuştur: Bu yazı aynen şu şekildedir:

"Gazete çıkarmak benim idealimdir. Bu idealime kavuşuyorum. Dünya her yüzdende değişiyor. Değişmenin bilgisini kazanmalıyız. Değişmeyen varlıklar ölüyor. Değişme gücünü taşımalyız. Hiçbir değişme yalnız başına olmuyor. Değişenlerden haber almalyız. Her gazete, sahibinin tabiatını taşır. Benim gazetem de bana benzeyecektir. Yaratıldığım gündende beri demokratça yaşadım. Ölünceye kadar da demokrat kalacağım. Bütün yaşayışında güzellik, iyilik ve doğruluk için çalıştım. Gazetem bu ülküleri hıyanet edemez. Gerçi şimdiye kadar bu prensiplerin maddece bir faydasını görmedim. Gazetem aynı prensipleri süründürmez. Milli ihtilalin başından beri hep onun şerefi için elimden geldiği kadar çalıştım. Gazetem Türklüğün zararına yaşayamaz. Bu yuvarlağın üzerinde benim inandığım insanlar olduğu gibi bana inananlar da vardır. Onlar beni yardımsız bırakamaz. Ben hep insana söyledim. Gazetem de insanın gazetesi olacaktır. Haftalık bir gazete, sahibinin bütün zamanını yutmaya yetişir. Ben de bütün zamanımı ona verdim. Çocuklar, talebeler, meslektaşla, yurttaşlar; güzellik, doğruluk ve iyilik işi yapınız ve sakın yurdunuzu sevmek dininden dönmeyiniz"¹⁴.

14 İsmail Hakkı, "Gazete Niçin Çıkartıyorum", *Yeni Adam*, sayı: 1, 1 Kânunusani 1934, s. 1.

Bu metinde de görüldüğü gibi *Yeni Adam*, belli bir misyon adına hareket eden ideoloji yüklü bir yayın organı değildir. Bütün sayılarında yer alan “*Ülkümüz demokrasi ve cumhuriyet için çalışmaktadır*” şeklindeki başlıktan da anlaşılacağı gibi demokrasi ve cumhuriyet temel dayanağı olmuştur. İsmail Hakkı Bey’in demokrat kişiliği ve bilimsel yönü gazetenin hemen bütün sayılarında kendisini hissettirmiştir. *Yeni Adam* bu yönleriyle, *Kadro* ve *Ülkü* gibi devrimin hizmetinde olan ve özgün devrim ideolojisi üretmeye soyunan dergilerden taban tabana zıt bir yayın organı niteliği taşımaktadır.

Yeni Adam’ı haftalık bir gazete olarak basın-yayın hayatına sokan İsmail Hakkı Bey, gazetesine dergi gözüyle bakanlara devamlı cevap vermiş, dergi-gazete ayrımını gözler önüne sermek için yoğun çaba sarf etmiştir. *Yeni Adam*’ın haftalık bir fikir gazetesi olduğunu ve gündelik olmamasına karşın, günlük olayları kovaladığını, bu olayların psikolojik ve toplumsal açıklamalarının yapıldığını iddia etmiştir¹⁵. İsmail Hakkı Bey’in bunları yaparken vazgeçmediği en belirgin alışkanlığı eğitimci kimliğinin getirmiş olduğu, pedagojik açıklamalara ağırlık vermesi olmuştur.

Yeni Adam, *Kadro*’nun 24. sayısına ulaştığında ilk sayısı ile toplumun karşına çıkmış, ancak haftalık olması nedeniyle kısa zamanda daha yoğun bir şekilde kitlelere ulaşmayı başarmıştır. *Kadro*’nun bir yıl içinde 12 sayı, *Yeni Adam*’ın ise 52 sayı çıktığı göz önünde tutulursa, *Yeni Adam*’ın gündemi takip etme ve okuyucuya ulaşma konularında *Kadro*’ya göre daha avantajlı olduğu bir gerçektir.

Kadro ve *Yeni Adam*’ın varlıklarını sürdürdükleri dönem olan 1934 yılı içinde Şevket Süreyya ve İsmail Hakkı Beyler arasında ciddi, düzeyli, ideolojik içerikli ve insan merkezli bir polemik doğmuştur.

***Kadro* ve *Yeni Adam* ya da Şevket Süreyya Aydemir-İsmail Hakkı Baltacıoğlu Polemiği**

Şevket Süreyya Aydemir ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu arasında ortaya çıkan ve *Kadro* ile *Yeni Adam*’da vücut bulan polemik, *Kadro* dergisinin 27. sayısındaki bir yazı üzerine başlamıştır. *Kadro*’da “Mecmualarımız” başlıklı bir tanıtım yazısında *Yeni Adam* gazetesine ve Hüseyin Cahit [Yalçın] Bey’in *Fikir Hareketleri* dergilerine yer verilmiştir¹⁶. İmzasız olarak kaleme alınan bu yazıda, *Yeni Adam*’ın renksiz bir mecmua olduğu, biraz da suçlama şeklinde dile getirilmiştir. Kadrocuların İstanbul kaynaklı yayın organlarına karşı olan olumsuz ve ön yargılı bakışları bu yazıda kendisini göstermiştir. *Yeni Adam*’ı da, diğer İstanbul dergileri gibi (*Yeni Türk Mecmuası* hariç) birer “eclectique revue” olarak değerlendiren *Kadro*, İsmail Hakkı Bey’i de renksizlik sıfatıyla meşrutiyet dönemine hakim olan bu görüşü en iyi ve en bilimsel şekilde temsil eden kişi olarak

15 T. Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 222.

16 “Mecmualarımız”, *Kadro*, sayı: 27, Mart 1934, s. 52-53.

nitelendirmiştir. Bu yönüyle de İsmail Hakkı Bey'i Ziya Gökalp'in tam bir antitezi olarak gördüğünü açıkça ifade etmiştir¹⁷.

Aynı yazıda İsmail Hakkı Bey ve *Yeni Adam* ile eleştiri yüklü ifadeler bunlarla sınırlı değildir.

“İşte *Yeni Adam*'da İsmail Hakkı Bey'in şahsiyetinin en çıkıntılı tarafını, bir bir parça yassılaştırmış, yumuşamış buluyoruz. 'Çimizde sakın İsmail Hakkı Bey de bir nevi oportünizmasına mı düştü?' diye bir sual ve endişe peyda oluyor. Lakin bu endişenin izahını, *Yeni Adam*'ın demokratik vasfından kolaylıkla çıkarabileceğimiz için çok merak ve telaşa düşmüyoruz. Çünkü bu demokrasi kelimesi son zamanlarda bizatili oportünizmanın müradifi haline girmiştir. Onun esasını şahsi hürriyet umdesi teşkil ettiği için her şeyi, bütün fikir cereyanlarını kolaylıkla kendi içine alabiliyor. Demokrasinin en güzel, en canlı misalini bugünkü çok fırkalı parlamentolarda müşahade ediyoruz. Bunlarda herkes istediğini söylüyor; aklından geçeni bağırıyor. En zıt fikirler birbiri ile durmaksızın çatışıyor. Tıpkı eclectic mecmuasında olduğu gibi”¹⁸

şeklindeki ifadelerle *Yeni Adam* belli bir düşünsel bütünlük taşımayan, uzlaşmacı ve dağınık bir görüntü arz eden bir yayın organı olarak ele alınmıştır.

Kadro'nun demokrasi ve batılı siyasal değerlerle ilgili genel bakış açısının küçük bir parçası olan bu olumsuz ifadeler karşısında İsmail Hakkı Bey, kısa bir süre sonra benzer bir üslupla cevap vermiştir. Özellikle *Yeni Adam*'ın eklektik bir yayın organı olarak algılanmasına ve Ziya Gökalp'in antitezi olarak görülmesine cevap anlamı taşıyan bir yazı yazan İsmail Hakkı Bey, “Eclectique nedir?” diyerek söze başlamış ve *Kadro*'nun zannettiğinin aksine “eclectique” vasfına itiraz etmeyeceğini söyleyerek, konuya şu ifadelerle açıklık getirmeye çalışmıştır:

“*Kadro*'nun bu hüküm ve tasvifinden iki mana çıkarılabilir. Biri şu: *Yeni Adam*, mesela *Kadro* gibi, bütün yazılarında ve bütün sayfalarında tek yolun yolcusu, Türk inkılâbının ideologyasını yapmak isteyen bir mecmua değildir, bir gazetedir. Dünya fikir haberlerini vermek dileğiyle çıkıyor. Onun için içinde tek kanaatin müdafaası değil, kanaatlerin, hatta zıt olanların da haberleri vardır, bulunabilir... *Kadro*'nun -eclectique- sözünden kastettiği mana bu mudur? Eğer bu ise *Yeni Adam*'a -eclectique- demek yanlış değildir. Fakat tamamıyla doğru bulmuyorum. Çünkü eclectic vasfı bir tekamül telakkisi taşıyan mefhumlar hakkında kullanılacak bir vasıftır. İkinci manaya geçelim: *Kadro* bu -eclectique- sözünden *Yeni Adam*'ın muayyen bir cemiyetlik içtihadın, felsefenin yahut ilmin mümessili, müdafaacı olmadığını kastedebiliyorsa,

17 a.g.e., s. 52.

18 a.g.e., s. 52.

bence haklı değildir. Çünkü *Yeni Adam* da, tıpkı *Kadro* gibi yenici ve inkılâpçıdır. İnkılâbın hiçbir kıymeti, hiçbir tekniği yoktur ki *Yeni Adam* onu yargılayabilsin. *Yeni Adam*'ın mizacı, kafası, akışı inkılabımızinkilerdir. Burada saymaya lüzum görmediğim bir çok imza altında çıkmış yazılarımız bunu açıkça gösteriyor. *Yeni Adam*'ın bu -eclectique- zıddı, birlik ve bütünlük anlatan tarafı şahsiliik olmakla beraber, bir kanaat gazetesi de olmak istemiştir"¹⁹.

Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi iki yayın hareketinin amacı ve niteliği, hatta kullandıkları araçlar ve üslup birbirinden tamamen farklıdır. Yine de ilk sayılarında ortaya konulan yayın hayatına atılma gerekçelerine ve başlayan polemige bakıldığında, *Kadro*'nun ideolojik içerik yüklü bir dergi olmasına karşılık, *Yeni Adam*'ın akademik ve bilimsel yönü daha ağır basan bir gazete olduğu görülür. O zaman hedeflerin ve bu hedeflere ulaşmakta kullanılan araçların farklı da olması şaşırtıcı değildir.

İsmail Hakkı Bey, *Yeni Adam*'ın *Kadro*'dan farklı nitelikte bir yayın organı olduğunu ileri sürerken, inkılâpçılık ve ilerçilik ilkelerine bağlı olduğunu ve bu ilkeleri savunduğunu üzerine basarak ifade etmek gerektiğini duymuştur. *Yeni Adam*, yenilikçi ve inkılâpçı olduğunu iddia etmesine karşın, Türk devriminin hizmetinde olduğuna dair herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Bununla birlikte iktidarın hizmetinde olduğuna dair bir ifade kullanmamakla beraber, iktidarın karşısında bulunmamaya da özen gösterdiği söylenebilir.

Kadro'nun anladığı anlamıyla kesinlikle *individualiste* olmadığı ileri süren İsmail Hakkı Bey, *mutlak fertçi* olmadığını, 30'a yakın kitap yazdığını ve hiçbir eserinde *individualismi* benimsediğine dair bir ifadenin yer almadığını ısrarla vurgulamıştır²⁰.

İsmail Hakkı Bey, Ziya Gökalp'in antitezi olduğuna dair *Kadro*'da yer alan ifadelere de cevap verme gerektiğini hissetmiş ve Ziya Gökalp'in antitezi olmadığını, aksine onunu gibi *cemiyetçi* olduğunu ısrarla vurgulamıştır²¹. İsmail Hakkı Bey, Ziya Gökalp ile aynı mektebin, yani Durkheim mektebinin metodunu kullandığını açıklamakla beraber, Gökalp'ten şu konuda ayrılığa düştüğünü ifade etmiştir:

"...Gökalp ile benim ilmilik kanaatimi ayıran, onun cemiyetçi, benim ferdiyetçi olmam değil, belki onun, kafasındaki bu cemiyetçiliği bir soy cemiyet kaderciliğine kadar götürmek temayülü, yahut doğrudan doğruya kanaatidir. Gökalp'e göre büyük adamların kendisi gibi iradesi de cemiyetlik zaruretin ifadesidir. Gökalp'e göre istikbal tek çizgi yol üzerindedir. Bence

19 İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Kadro'ya göre Yeni Adam, Yeni Adam'a göre Kadro", *Yeni Adam*, sayı: 17, 23 Nisan 1934, s. 11.

20 *age.*, s. 11.

21 *age.*, s. 11.

bu istikbal imkanlar alemidir. Gökalp'e göre cemiyetin ben'i basit bir - ben-, bence bu ben- bir çokluk, mudilik mevzuudur"²².

Kadrocuların iddialarının aksine oportünizme düşmediğini ve demokrasi anlayışının inkılâp ilkelerinden farklı olmadığını ileri süren İsmail Hakkı Bey, eserleri ile gerçekleştirmek istediğinin ne bireycilik, ne de toplumculuk olduğunu, sadece gerçekçiliği savunduğunu iddia etmiştir²³. Demokrasi konusunda eleştirilere de cevap veren ve bu kavramın bilimde ve politikada ayrı manalarda kullanıldığını dile getiren İsmail Hakkı Bey "*benim umdelerim inkılâp umdelerinden ayrı gayri şeyler değildir*"²⁴ diyerek Türk inkılâbına olan bağlılığını tek bir cümle ile de olsa vurgulamak ihtiyacını hissetmiştir

İsmail Hakkı Bey'in bu açıklamaları, polemik konusunda son derece istekli ve bir o kadar da yetenekli olan Şevket Süreyya'yı hareketi geçirmiş ve hemen cevap niteliği taşıyan bir yazı yazmıştır²⁵. İsmail Hakkı Bey'in öncelikli olarak bir bilim adamı olduğuna vurgu yapan ve saygı dolu ifadeler kullanan Şevket Süreyya,

"İster mektep idaresinde olsun, ister ders kürsüsünde olsun, ister kitap sahifesinde veya gazete başında olsun İsmail Hakkı Bey'in her şeye rağmen kendinde kalan ve ondan ayrılmayan vasfı budur: İlim adamlığı"

şeklinde sözlerle saygı dolu paragrafı tamamlamıştır²⁶.

Ancak Kadrocuların genelde kullandıkları sert üslup dikkate alındığında, oldukça nazik sayılabilecek bu ifadeler karşın, İsmail Hakkı Bey ile ilgili eleştiriler devam ettirmiştir. Şevket Süreyya, İsmail Hakkı Bey'in bazı eserlerini okumamış olmasının bir kusur olduğunu itiraf etmekle birlikte, *Kadro* ile *Yeni Adam* arasında bir karşılaştırma yapılabileceğini dile getirmiştir. İsmail Hakkı Bey'in her şeyden önce bir eğitmen olduğunu ve bir eğitim uzmanının toplumu önemsemesi gerektiğini ileri süren Şevket Süreyya, bu anlamda İsmail Hakkı Bey'in de tam bir *endividualist* olamayacağını ileri sürmüştür²⁷.

"Terbiye ve Cemiyet" üzerine yoğun olarak eğilen Şevket Süreyya, eğitim konusunda uzman olan İsmail Hakkı Bey'e şu soruları yöneltmekte hiçbir sakınca görmemiştir:

22 *a.g.e.*, s. 11.

23 *a.g.e.*, s. 11.

24 *a.g.e.*, s. 11.

25 *Kadro*'nun 28. sayısında, bir sonraki sayıda "İsmail Hakkı Bey'in Mefkureciliği Ne İçin Türk Mefkureciliği Değildir" yazısının yer alacağı okuyuculara duyurulmuştur.

26 Şevket Süreyya Aydemir, "İsmail Hakkı Bey'in Mefkureciliği", *Kadro*, sayı: 29, Mayıs 1034, s. 37.

27 *a.g.e.s.* 38.

“Pekiyi. Siz ki fiilen terbiye ile meşgulsünüz. Elinizdeki içtimai adamı hangi cemiyet ve cemiyetin hangi talepleri için hazırlıyorsunuz? Eğer bu cemiyet Türk cemiyeti ise bugün Türk cemiyetinin içtimai dileklerini, yahut kısaca mefkûresini nasıl düşünüyorsunuz? Çünkü bu milleti telâkki üstündeki kanaatleriniz tam teşekkül etmedikçe, yahut bu telâkkileriniz milli şeniyete uygun değilse elinizdeki içtimai mahlûka nasıl hedefler verebilirsiniz?”²⁸.

Şevket Süreyya’ya göre İsmail Hakkı Bey, şekil itibarıyla toplumcu, gerçekte ise bireycidir. Toplumcu genel olarak bireyden üstün gören, ekonomik ve toplumsal önerilerini bu esas üzerinde geliştiren Şevket Süreyya’nın, İsmail Hakkı Bey’in demokrasiyi ve bireyciliği öne çıkaran görüşlerini eleştirmesi, Kadrocu düşüncenin genel çizgisinin bir gereği olarak görülebilir.

İsmail Hakkı Bey’in bir *mefkûreci* olduğunu, ancak Türk milleti için tasvir ettiği *mefkûrenin* Türk milletinin *mefkûresi* ile aynı olmadığını iddia eden Şevket Süreyya Aydemir, bu konuyla görüşlerini şu sözlerle tamamlamıştır:

“... İsmail Hakkı Bey’in milli hedefler diye işaret ettiği maddelerin heyet-i mecmuası evvela Fransız İhtilalinin ve 19. asır demokrasisinin -milletimiz için hususiyeti olmayan- umumi hedeflerinden başka bir şey değildir. Yani burada asıl olan, orijinal olan milli hayatımızın hususiyetinden ve tarihin bugünkü seyrinden çıkan ve ona uyan bir şey yoktur”²⁹.

Kadrocuların demokrasi ve Fransız İhtilali’nin saçtığı düşüncelere bakışları genel olarak ele alındığında, İsmail Hakkı Bey’in fikirlerine tepki duymalarının şaşkıncu bir tavır olmadığı anlaşılır. *Kadro* dergisi ile ilgili olarak yapılan bir içerik analizinde, demokrasi ve bireyci akımlara karşı olan olumsuz tutumları rakamlarla da ifade edilmiştir³⁰. Bu bağlamda *Kadro*’nun İsmail Hakkı Bey ile olan polemik de dahil olmak üzere, hemen her polemikte demokrasi karşıtı, bireyciliğe ve Fransız Devrimi’nin getirdiği temel kavramlara duyulan tepki kendisini açıkça göstermiştir.

Batı’yı bilen ve anlayan bir kişi olan İsmail Hakkı Bey açısından, kendinden oldukça genç ve bir ölçüde de deneyimsiz olan Şevket Süreyya ile polemige girmek pek sıkıcı gelmemiş olacak ki, hemen bir cevap yazmıştır. *Kadro* tarafından bireyci olarak görülmesinin kendisini tahrik etmediğini ve mutlak bireyciliği bilimsel yönüyle ele aldığını ileri süren İsmail Hakkı Bey bu konuyla ilgili olarak şu ifadelerle yer vermiştir:

28 *age.*, s. 39.

29 Aydemir, *age.*, s. 41.

30 İlhan Tekeli-Selim İlkin, “Bir Aydın Hareketi: Kadro”, *Toplum ve Bilim*, sayı: 24, Kış, 1984, s. 35-65.

“*Kadro* bana katı bir individualisme veriyordu. Ben bu hükmünü tadil ettirmek için evvela kullandığı dili ikizlikten kurtarmak istedim ve bu katı individualismenin ne olduğunu gösterdim. Eğer mücerret ve çıplak bir individualisme tasavvur etmek bir düşünce yanlış ise bu doğru yanlış bir mefhuma hudut çizen bende değil, vaktiye uymayan bir mefhumu benim eserime sıfat vermek isteyen *Kadro*’dadır. *Kadro*’daki tecrit korkusu onu adeta ilme karşı emniyetsizliğe kadar götürecektir. Bu da ayrı ve üzerinde durulması lazım gelen içlik bir halettir”³¹.

İsmail Hakkı Bey, *Kadro*’nun Türk milleti için mefkure kabul etmediği yolundaki ifadelerine ise şu satırlarla cevap vermiştir:

“...yaşayan Türk milleti için mefkure? Mefkure, tezgah ile işçilik şeklinde sürünen Türk say’ının ve Türk kudretinin her gün biraz daha büyük sanayi ile değişmesi, makineleşmesi. İşte Türk milletinin iktisatlık mefkuresi. İşte benim kabul ettiğim son. İşte *Kadro*’nun Türk milletinin mefkuresinin aynı bulmadığı şey; geçelim: Adalet, müsavat ve hürriyet toprakları üstünde dikilen demokrasi ağacının hergün biraz daha etrafa, derinlere ve vicdanlara kök salması. İşte Türk milletinin siyasi mefkûresi. *Kadro* bunu da Türk milleti için kabul etmiyor. Mefkûre, siyasette nüfusçu ve demokrat, hukukta müsavatçı, iktisatta tesanütçü ve büyük sanayici, ahlakta şahsiyetçi, zevkte vicdancı... ilh. İşte Türk milletinin mefkûresi. *Kadro* şunları kabul etmiyor. Çünkü bunlar *Kadro*’ya göre Türk milletinin mefkûresi olamaz”³².

İsmail Hakkı Bey’in Kadroculara vermiş olduğu cevap *Yeni Adam*’ın bir sonraki sayısında da devam etmiştir. İsmail Hakkı Bey, *Kadro*’nun sert üslubuna, hemen hemen aynı sertlikle vermiş olduğu cevapta, kendi düşünceleriyle Kadrocu düşünceyi ana hatlarıyla karşılaştırma yolunu tercih etmiştir. Bunu yaparken de önceliği demokrasi anlayışındaki farklılığa vererek işe başlamıştır. İsmail Hakkı Bey;

“*Kadro*’nun kafasındaki demokrasi mefhumu benimkinin aynı değil, o demokrasi deyince parlamentoculuk anlıyor, ben ise hukukluk, birlikçilik, ilimcilik, sanayicilikten ibaret başka şey anlıyorum. Hürriyet, müsavat ve adaletten, o 19. asır idealini anlıyor, ben yaşayan Türk demokrasisinin ahlaklık umdelerini kastediyorum”³³

31 İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “*Kadro*’ya Cevap”, *Yeni Adam*, sayı: 28, 9 Temmuz 1934, s. 5.

32 *ag.e.*, s. 5.

33 Baltacıoğlu, “*Kadro*’ya Cevap”, *Yeni Adam*, sayı: 29, 16 Temmuz 1934, s. 8.

şeklindeki ifadelerle Kadrocuların demokrasi konusundaki bilgisizliklerden yakınmış ve bir anlamda demokrasi kavramı konusunda taban tabana zıt anlayışlara sahip olduklarını vurgulamıştır.

Ekonomi konusunda Şevket Süreyya'nın kendisini onaylayan düşünceler içinde olduğunu belirten İsmail Hakkı Bey, büyük sanayileşmenin millet için bir son olduğunu ifade etmiştir. Kadrocular gibi, liberalizmin iflas ettiği görüşünde olan bilim adamı, bunun karşılığında anti-liberal eğilimli devlet ve komünist devlet tiplerinin ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Bunun bir anlamda Kadrocuların ekonomik görüşlerinin bir kısmıyla örtüşen bir anlayış olduğu söylenebilir. İsmail Hakkı Bey, *Kadro* düşüncesiyle kısmî bir uzlaşya karşın, planlı bir millî devletçilik kavramından bir rejim farkının mı, yoksa bir tedbir alma ihtiyacının mı kastettiklerini de sormayı ihmal etmemiştir. İsmail Hakkı Bey, liberalizmin çöktüğünü kabul etmekle birlikte, hiçbir zaman tezgah devrinde kalmak gibi bir dileğinin olmadığını ısrarla vurgulamak ihtiyacı duymuştur³⁴.

İsmail Hakkı Bey'in akademik, Şevket Süreyya'nın ise daha çok politik ve ideolojik çevrelerle olan ilişkileri, farklı düşüncelere yönelmelerinde ve bu düşüncelerini değişik üsluplarla ortaya koymalarında doğrudan etkili olmuştur. İsmail Hakkı Bey'e göre Şevket Süreyya kendisine çatmak isterken aslında bilimle çatışmaktadır. İsmail Hakkı Bey bu konudaki görüşlerini;

“İlim bütün şeniyeti kavramak iddiasında değildir, olamaz da. Yalnız ilim kavrayabildiği kadar şeniyet zaruretleri, kanunları hakkında müspet zaruretle fikri verebilecek elimizde tek vasıta. Aynı ilim normal ile anormali de ayırabileceğinden, gideceğimiz yolu aydınlatır”³⁵

şeklindeki sözlerle desteklemek gereğini duymuştur.

Türk toplumunun, diğer toplumların koşullarının dışında açıklanamayacağına inanan Baltacıoğlu, Kadrocuların terbiye konusundaki görüşlerine de değinme gereğini hissetmiş ve terbiyeciliğiyle ilgili görüşlere şu şekilde cevap vermiştir:

“Ben ‘verin bana terbiyeyi dünyayı değiştiririm...’ gibi sözlere kıymet verenlerden değilim. İktisat da içinde olduğu halde cemiyet müesseselerinin hiç birinde hegemonya kabul edemem. Terbiye de bütün ötekiler gibi yalnız, sadece bir cemiyet müessesesidir. Terbiyeyi her şey ve kurtarıcı şey olarak anlamış olan Meşrutiyet ideoloğlarının bundan dolayı terbiyeye faydası değil, zararı olmuştur”³⁶.

34 *a.g.e.*, s. 8.

35 *a.g.e.*, s. 8.

36 *a.g.e.*, s. 8.

İsmail Hakkı Bey ile Şevket Süreyya, taban tabana zıt fikirler ve çözümleri savunmakla beraber, meşrutiyet dönemine bakış açılarında belirli bir örtüşmenin olduğu söylenebilir. Aslında iki fikir adamı arasındaki düşünsel çatışmanın temelinde, geçmişle ilgili görüşlerden çok, gelecekle ilgili çözüm önerilerindeki farklı yaklaşımların bulunduğu iddia etmek hiç de yanlış değildir.

Eğitim konusunda gerçekçi olduğunu ısrarla vurgulayan İsmail Hakkı Bey, Şevket Süreyya'nın kendisiyle ilgili olarak ortaya attığı görüşlere katılmadığını vurgulayarak;

“Ben mektep açtığım, kıymet aşıladığım ve teknik kazandırmak istediğim zaman kitaplara, mezheplere bakmam. Kitaplık ve şimdilik münakaşa mevzuu olan projeleri de bu terbiyeye son hedef olarak almam. Yaşayan cemiyetin müesseselerini alırım. Mektep de bir cemiyettir, büyük cemiyetle nefes alan ve nefesi büyük cemiyetin havasına karsın bir cemiyet. İşte bu mektep henüz cemiyet hayatına alışkın olmayan adamın alışacağı yerdür. “Alıştırmak müessiseleştmektir” şeklindeki ifadelerle görüşlerini dile getirmiştir³⁷.

“Müessiseleşmiş insan kimdir?” şeklindeki soruya da cevap arayan ve bu konuyla ilgili olarak “Bence müessiseleşmiş adam aile reisi, demirci, marangoz, asker, kaptan, pilot, ressam, alimdir. O halde mektebin vazifesi yaşayan bu hakiki adamı yetiştirmek oluyor”³⁸ diyen İsmail Hakkı Bey, *Kadro* ile olan polemikini şu sözlerle tamamlamıştır:

“Terbiye sonlarını şahıslandırmak ayanlaştırmakta ve onları tedricin tehlikelerinden kurtarmakta benim kadar ileri giden varsa göstereyin. *Kadro*'nun bende yok sandığı şeyler pedagojinin temel taşlarıdır. Bu binayı iştirmek, hatta görmek bile yetmez, içinde yaşamak lazımdır. Yapan adamın verdiği emeği o zaman anlarsınız”³⁹.

Bu yazı ile Şevket Süreyya Aydemir-İsmail Hakkı Baltacıoğlu polemikinin son bulmuştur. Zaten kısa bir süre sonra *Kadro* dergisi yayın hayatından çekilmiş ve polemik için de zemin ortadan kalkmıştır.

Bu arada *Yeni Adam*'ın *Kadro*'ya ilgisinin polemik sonrasında da devam ettiğini söylemek mümkündür. *Yeni Adam*, *Kadro*'nun kapanması ya da kapatılması konusundaki görüşünü ortaya koymaktan çekinmemiştir⁴⁰. *Yeni Adam*'da A.V. imzalı olarak yayınlanan yazı şöyledir:

37 *age.*, s. 8

38 *age.*, s. 8

39 *age.*, s. 8

40 *Kadro* dergisinin kapanması ya da kapatılmasıyla ilgili olarak bkz: Temuçin F. Ertan, “Kadro Dergisi Niçin Kapanmış?”, *Atatürk Dergisi/ Journal of Atatürk*, c: III, sayı: 4, Temmuz 2003, s. 19-34

“*Kadro* kapandı. Yakup Kadri Bey Tiran sefiri olmuş da onun için kapandı, dediler. Tabii sebep bu olamaz. Sefir gider öbür müessisler pek güzel çalışabilirlerdi. *Kadro* faydasız bir mecmua idi de onun için kapandı, denemez. Çünkü *Kadro* bazıları bir tarafa içi en dolgun, en iyi mecmualardan birisi idi. *Kadro* pahalı idi de, satılmadı, ondan kapandı diyelim. Bu da değil. Çünkü büyüklüğüne, kağıdın iyiliğine rağmen ucuz bir mecmua idi. *Kadro*'nun kapanması için tek sebep okunmamasıdır; garip her şeye rağmen *Kadro* okunmuyordu!... Samsun gibi büyük bir şehir de bile yalnız bir tane satılıyordu. Bütün satışı belki 800'ü bulmuyordu. Bu son, bütün fikir yayan gazete ve mecmuaların sonudur”⁴¹.

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi zaman zaman sertleşen bir polemige karşın *Yeni Adam*'ın, dolayısıyla da İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun *Kadro*'ya bakışının tümüyle olumsuz olduğu söylenemez.

Sonuç

Yeni Adam ile *Kadro*'nun, daha doğrusu İsmail Hakkı Bey ile Şevket Süreyya Bey arasında gelişen polemigi, iki bağımsız politik görüş arasındaki bir polemik olarak görmek doğru değildir. İsmail Hakkı Bey, iktidar tarafından dışlanmış olan bir bilim adamı kimliği ile görüşlerini ortaya koyarken, Şevket Süreyya Aydemir, devrimin hizmetinde ve emrinde olan bir hareketin sözcüsü sıfatıyla ve belli bir misyon sahibi ideolog olarak düşüncelerini aksettirmiştir. Bir taraf için temel sorun ve hareket noktası bilime uygunluk olurken, diğer taraf için devrim ideolojisine uygunluk temel sorun olmuştur.

Kadro'nun iki, *Yeni Adam*'ın üç sayısında yer alan ve belli bir süre okuyucuyu meşgul eden polemik ana hatlarıyla incelendiğinde, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ile Şevket Süreyya Aydemir'in dünyayı algılama biçimlerinin, geçmişte ilgili oldukları ideolojik ve bürokratik çevrelerin, o anda içinde buldukları statülerin ve iktidara olan mesafelerinin belirleyici olduğu açıktır. Kalkınmak ve gelişmek için devletçiliği temel toplumsal, siyasal ve ekonomik çözüm olarak önererek, kapitalizm ve sosyalizm dışında üçüncü yola yönelen Kadrocular, sosyalizm ve kapitalizmle ilgili hemen bütün kavramları reddetmişlerdir. Buna karşılık demokrasi ve liberalizm idealinden vazgeçmeyen ve bu uğurda muhalif Serbest Cumhuriyet Fırkası'na bile dahil olan İsmail Hakkı Bey için, bireycilik, özgürlük ve demokrasi gibi kavramlar birinci derecede önemli olduğu olmasına karşın, *Kadro* için tam tersi söz konusudur.

Ayrıca İsmail Hakkı Bey, bilim adamı kimliğini ön plan çıkararak, herhangi bir ideolojik grubun, hareketin ya da girişimin sözcüsü olmamaya özen göstermiştir.

41 A. V., “Kadro Mecmuası Niçin Kapandı?”, *Yeni Adam*, 1 Teşrinisani 1934, s. 24.

Oysa Şevket Süreyya ve diğer Kadrocular, belli bir hareketin, bir misyonun ve ideolojik bir tavrın sözcüsü kimliğini oldukça istekli bir biçimde ön plana çıkarmaktan çekinmemişlerdir. Bir demokrat bilim adamıyla kararlı bir devrimci ideolog arasında cereyan eden polemğin 1930'lu yıllardaki ekonomik, siyasal ve toplumsal sorunlarla ilgili çözüm arayışlarına bir nebze de olsa ışık tuttuğu ve katkı sağladığı söylenebilir.

Kaynakça:

- A. V., "Kadro Mecmuası Niçin Kapandı?", *Yeni Adam*, 1 Teşrinisani 1934, s. 24.
- Aydemir, Şevket Süreyya, "Darülfünun'un İnkılap Hassasiyeti ve Cavit Bey İktisatçılığı", *Kadro*, sayı: 14, Şubat 1933.
- Aydemir, Şevket Süreyya, "İsmail Hakkı Bey'in Mefkureciliği", *Kadro*, sayı: 29, Mayıs 1934.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *Sıyrı Arayan Adam*, Ankara, 1965.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, "Gazete Niçin Çıkarıyorum", *Yeni Adam*, sayı: 1, 1 Kânunusani 1934.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, "Kadro'ya göre Yeni Adam, Yeni Adam'a göre Kadro", *Yeni Adam*, sayı: 17, 23 Nisan 1934, s. 11.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, "Kadro'ya Cevap", *Yeni Adam*, sayı: 28, 9 Temmuz 1934.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, "Kadro'ya Cevap", *Yeni Adam*, sayı: 29, 16 Temmuz 1934.
- Baltacıoğlu, Tuna, *Yeni Adam Günleri*, Yapı Kredi yay., İstanbul, 1998.
- Belge, Burhan Asaf, "Arkada Kalan Darülfünun", *Kadro*, sayı: 8, Ağustos 1932.
- Belge, Burhan Asaf, "Üniversitenin Manası", *Kadro*, sayı: 20, Ağustos 1933.
- Çaycı, Abdurrahman, "Atatürk, Bilim ve Üniversite", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, sayı: 10, Kasım 1987.
- Çeçen, Anıl, *Halkevleri*, Gündoğan yay., Ankara, 1990.
- Ertan, Temuçin Faik, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara, 1994.
- Ertan, Temuçin Faik, "Kadro Dergisi Niçin Kapandı?", *Atatürk Dergisi/ Journal of Atatürk*, cilt: III, sayı: 4, Temmuz 2003.
- Göktürk, Halil İbrahim, *Bilinmeyen Yönleriyle Şevket Süreyya Aydemir*, Ankara, 1977.
- Tekeli, İlhan-Selim İlkin, *Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadrocuları ve Kadro'yu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 2003.
- Tekeli, İlhan-Selim İlkin, "Bir Aydın Hareketi: Kadro", *Toplum ve Bilim*, sayı: 24, Kış, 1984.
- İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Yaşamı ve Hizmetleri, Türk Eğitim Derneği IV. Anma Toplantısı, 16 Eylül 1996, TED yay., Ankara, 1996.
- "Mecmualarımız", *Kadro*, sayı: 27, Mart 1934, s. 52-53.
- Okyar, Osman, "Devletçiliğin Doğuşu", *Forum*, sayı: 211, 15 Ocak 1963.

- Sarıнай, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul, 1993.
- Türkeş, Mustafa, *Kadro Hareketi*, İmge yay., Ankara, 1999.
- Ülken, Yüksel, *Atatürk ve İktisat*, Türkiye İş Bankası yay., Ankara, 1981.
- Widman, Horst, *Atatürk Üniversitesi Reformu*, (çev: A. Kazancıgil-S. Bozkurt), İstanbul, 1981.
- Yetkin, Çetin, *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi (1930-1945)*, İstanbul, 1983.

Özet: *Kadro* ve *Yeni Adam*, 1930'larda Türkiye'de devletçilik, liberalizm ve demokrasi konusunda tartışmaların yapıldığı dönemde yayınlanan iki önemli basın-yayın organıdır. Şevket Süreyya Aydemir *Kadro*'nun, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise *Yeni Adam*'ın bu tartışmalarda yer almasında etkili olan iki önemli aydındır. Şevket Süreyya devletçiliği temel alan ve bireyi birinci planda tutmayan otoriter eğilimleriyle dikkat çekerken, İsmail Hakkı Bey demokrasinin ve birey özgürlüğünün savunuculuğunu üstlenmiştir. Söz konusu aydınların bu görüşleri, çıkardıkları yayın organları olan *Kadro* ve *Yeni Adam*'ın da temel niteliğini oluşturmuştur. Makaleye temel olan, bu iki aydın arasında gerçekleşen polemik tek partinin egemen olduğu bir dönemde cereyan etmesi açısından da, Türkiye'deki ideolojik eğilim ve arayışlara ışık tutacak niteliktedir.

Anahtar Sözcükler: Şevket Süreyya Aydemir, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Kadro*, *Yeni Adam*, Demokrasi, Kemalizm

Summary:

Two significant publications, *Kadro* and *Yeni Adam*, were published in Turkey in the 1930s which was a period of public debate about statism, liberalism and democracy. Şevket Süreyya Aydemir and İsmail Hakkı Baltacıoğlu are two intellectuals who contributed to the inclusion of *Kadro* and *Yeni Adam* in the debate. İsmail Hakkı supported the democracy and the freedom of individual whereas Şevket Süreyya advocated much more of an authoritarian and statist point of view. Such conceptions of these two intellectuals, also formed the basic characteristics of their writings published in *Yeni Adam* and *Kadro*. Their polemic that is dealt with in this article also shed light on the ideological tendencies and search in Turkey during the single-party system.

Key words: Şevket Süreyya Aydemir, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Kadro*, *Yeni Adam*, Democracy, Kemalism